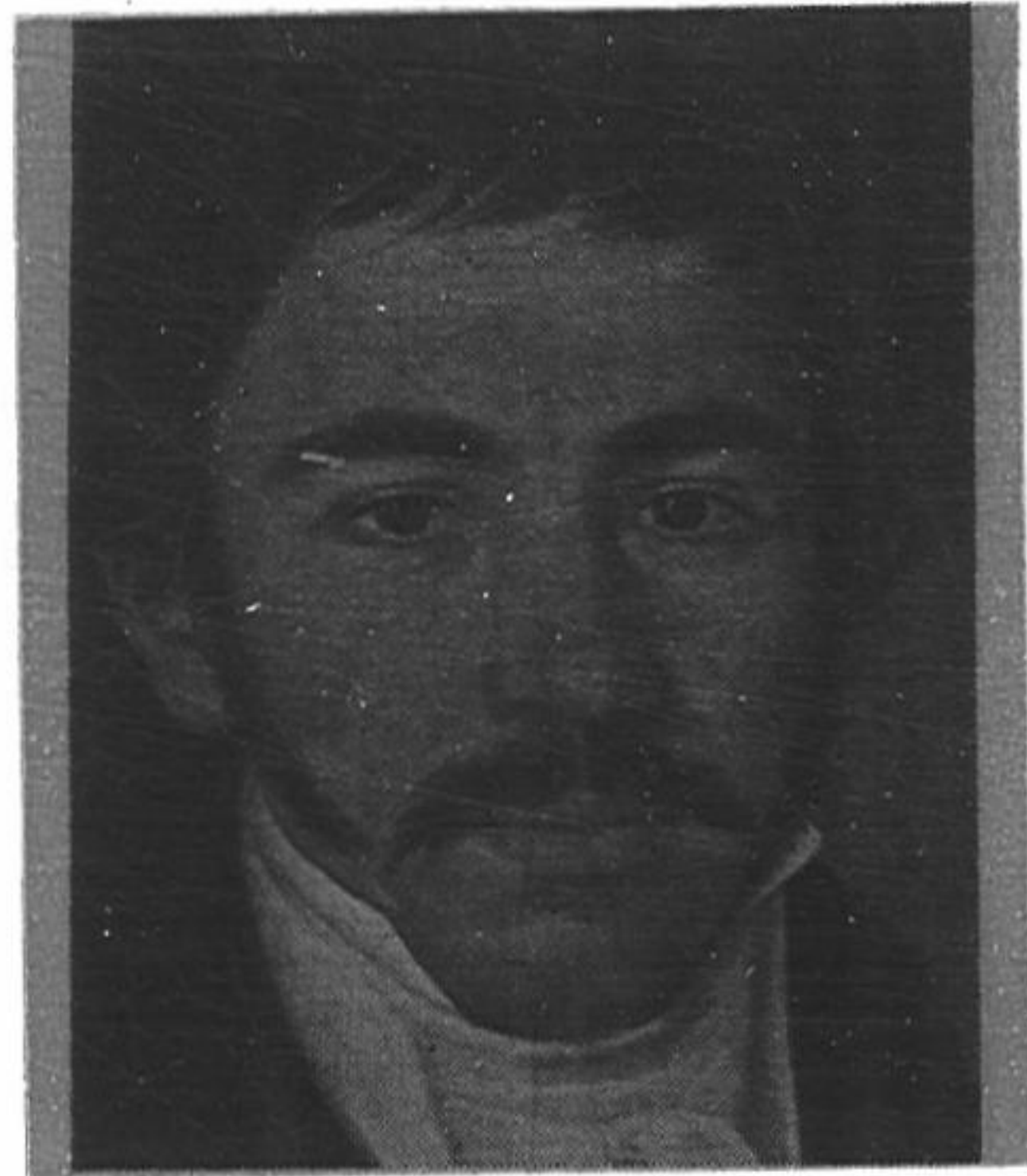

МССЈ

БЕОГРАД
НОВИ САД
ТРИШИЋ
14—20. IX 1987.

НАУЧНИ
САСТАНАК
СЛАВИСТА
У ВУКОВЕ
ДАНЕ

17

МИТАР ПЕШИКАН (Београд)

ТИПОЛОШКА ДОПУЊАВАЊА ВУКОВОГ НАРОДНОГ ЛЕКСИЧКОГ СИСТЕМА ЗА ПОТРЕБЕ КЊИЖЕВНОГ ЈЕЗИКА

Вук је и сам био свестан да његов речник може бити само основа и основни узорак лексике која треба књижевном језику, а не оглед њеног комплетираног вокабулара. Ако је у том погледу и могао имати каквих илузија или неодређености, морао их се ослободити преводећи Нови завет. Добро је познато да је у предговору свом преводу Вук набројао 180 речи које у народу није чуо, него их је или неизмењене преузео из „славенског” (нпр. *їонийїель*), или их је преузео адаптирајући их, „посрбљавајући” како се тада говорило, у ствари вршећи структуралну штокавизацију (нпр. *їоучење* ум. *їоученије*), или их је сам начинио (нпр. *викач*, *избраник*), додајући уз то још неке преузете из других извора.

Један део тих речи Вук је унео у друго издање свога речника (нпр. свих тринаест својих кованица на *-ач*, или из списка славизама *изобиловаїи*, *изобилїе*, *обилїе* и др.), што би значило да се број од 180 допуна осетно смањило, али Вукова статистика није била потпуна. Идући највише за регистром лексике Новог завјета који је израдила Соња Богдановић уз ново „Просветино” издање, ја сам и у односу на друго издање Српскога рјечника набројао преко 360 (тј. двоструко више од Вукове бројке) додатих речи, рачунајући оне које нормално чине посебне јединице (одреднице, натукнице) у речничком азбучном низу; а ако посебно рачунамо глаголе са „се” и без „се”, онда их има још стотину више.

Непотпуност Вуковог списка лексичких допуна које је унео у превод уочио је већ његов савременик др Јован Стејић, аутор „једне од првих озбиљних критика на Вуков језик”, како је с правом оценио Меша Селимовић, дајући подршку врло промишљеним Стејићевим мислима о народном и књижевном језику (у књизи *За и ѿроїив Вука*, Нови Сад, 1967, док је Стејићева студија објављена у Гласнику ДСС II, 1849, стр. 1—42).

Стејић је високо оценио језик Вукова превода, посебно подржавајући Вуков програм допуњавања народне лексике, али и истичући да тога допуњавања треба још много. Први корак је у томе да треба задржати и употребљавати многе речи које је већ имао наш књижевни језик, иако их „нисмо могли чути да се у (простом) народу говоре”. За пример је навео преко 500 таквих речи; оне нису све издржале пробу времена, али их има знатно више од половине које су сачувале место у нашем

најосновнијем лексичком стандарду, тако да ће их укључити без икакве употребне ограде и дисквалификације сваки и најсажетији наш данашњи речник (нпр. *сӣособнос̄ӣ, ӣужшӣељ, сӣараш̄ељсӣво, вес̄и, чиновник, сӣалан, условно, ӣобудӣӣи, узбуђење* — узимам само по једну из типова у које их групише Стејић).

И у Вуковом и у Стејићевом списку допуна народне лексике — иако имају подоста и појединачних, конкретних лексичких случајева, који се не кристалишу као лексичке категорије — падају у очи и неки системски низови речи којима је требало допуњавати народну лексику. Другим речима, потребе књижевног језика изискивале су не само конкретно лексичко и појмовно допуњавање народног вокабулара, него и типолошко дограђивање народне лексике као система, стварање нових или развијање и ојачавање слабо заступљених лексичких низова, типова, категорија.

С једне стране, требало је надоместити оне изражајне типове којима су на овај или онај начин били овладали наши старији књижевни изрази, али који нису били својствени народним говорима и наслеђеном штокавском говорном систему — како цена демократизације језика не би била његово изражајно сиромашење.

„Вуков Рјечник је — вели Меша Селимовић — речник реалија села . . . и мада је веома значајан, мада је постао средство и основа националне културе, он је само оно што је и могао бити: енциклопедија сеоског и сељачког појавног света, лексички инвентарисана свест нашег патријархалног сељаштва у преломном времену ослободилачких покрета, тако да открива дугим временом акумулисано искуство, али и јасно обележен друштвено-политички став у духу демократске, пучке, сељачке, што у том историјском часу значи и народне самосвести . . . И све је тај чудесни језик могао, заиста све, осим да изражава апстрактне појмове и апстрактно мишљење.” (Нав. дело, стр. 112. и 116) — Требало је, дакле, у томе језику разрадити и ту способност, којом је старији књижевни израз био добро овладао.

С друге стране, требало је и даље развијати и говорно и књижевно наслеђе, у складу са захтевима развоја европске и светске цивилизације и нашега суделовања у њој, као и у складу са захтевима све јаче међујезичке комуникације.

I

За неке видове те разраде нудило је добру помоћ старије књижевно наслеђе, и на неколико примера илустроваћемо начин на који је оно искоришћавано или начин на који је обнављана изражајна способност књижевног језика.

1. Потреба књижевног језика је да се што више појмова може исказати у облику именица, макар то били такви појмови који по својој природи траже у првом реду глаголски и придевски облик. За њих народни говори често и не успостављају паралелну или секундарну именицу, него одговарајуће садржаје исказују реченицом и подешеном употребом придева или глагола. Зато је категорија придевских и глаголских ап-

страктних именица била учесталија и развијенија у старом књижевном језику него у штокавским говорима и Вуковом речнику.

Попуњавање фонда придевских именица омогућавала је пре свега очувана продуктивност наставка *-осӣ*, који је прилично заступљен и у Вуковом речнику. Попуна је великим делом извршена простим преузимањем старијег књижевног наслеђа, из ког су се именице на *-осӣ* могле преузимати без икакве адаптације. Оне су у Стејићевом списку најбројнији тип допуна: 119 примера, од којих највећи део данас спада у стандардне речи, нпр. *сӣособнос̄ӣ*, *сӣројос̄ӣ*, *јордос̄ӣ*, *живос̄ӣ*, *часнос̄ӣ*, *блајос̄ӣ* итд.

2. Категорија бесуфиксних девербативних именица доста је заступљена у Вуковом речнику, нпр. *избор*, *извоз*, *извор*, *издер*, *изијед*, *излаз*, *измак*, *измеј̄*, *износ*, *изор*, *изрод*, *исек*, *искај̄*, *искон*, *искуј̄*, *исјовед*, *исјрос*, *исјус̄ӣ*, *исјок*, *исход*. Ипак се она ограничава на разна специфична и примењена значења, нпр. „по избор јунаци”, „сукно добро за износ” (тј. трајно) и сл., те је књижевно наслеђе (где се овај тип испољава као продуктиван) доста помогло оживљавању и попуњавању ове категорије, и то без икаквих структуралних сметњи. И Стејићев списак садржи бројне и важне допуне овог лексичког типа: *доказ*, *извод*, *извоз*, *излив*, *излој̄*, *износ*, *израз*, *исјӣш̄ӣ*, *навод*, *најон*, *наскок*, *обзир*, *ојлас*, *ојис*, *ојӣш̄ӣ*, *основ*, *одбој̄*, *одбор*, *одрод*, *одскок*, *јовод*, *јозив*, *јојав*, *јојис*, *јорок*, *јодлој̄*, *јреврај̄*, *јрелом*, *јредлој̄*, *јредмеј̄*, *јризив*, *јројис*, *расјис*, *слој̄*, *савез*, *сасјав*, *увод*, *увоз*, *указ*, *улив*, *унос*, *усјав*, *узрас̄ӣ* (и још неке ређе).

3. Сложенији је однос говорног и књижевног наслеђа код глаголских именица на *-је* (*-ње*, *-ће*). Штокавски говори, а то се види и у Вуковом речнику, практично аутоматски праве овакве именице од несвршених глагола, где су оне просто део парадигме, док се изведенице од свршених глагола праве само изузетно, а потребе савременог књижевног језика траже и овакве именице (ради диференцирања значења чина, догђаја од значења процеса, трајне радње, а и ради различитих конкретизованих примена).

У старословенском систему, међутим, именице од свршених глагола сасвим су обичне, чак обичније него од несвршених глагола (имамо нпр. *раденјје*, *искушенјје*, а не *раданјје*, *искушанјје*). Природно је онда што су обилно искоришћене за попуњавање наших лексичких фондова, а налазимо их подоста и у Вуковом и у Стејићевом списку допуна; нпр. код Вука (у Новом завјету): *избављење*, *извршење*, *окамењење*, *ојравдања*, *очишћење*, *јознање*, *јокајање*, *јомазање*, *јомирење*, *јонизијење*, *јосвећење*, *јризнање* и др. Вук, истина, ове речи убраја не у преузете, него у оне које је сам начинио, што Стејић оспорава; у ствари је Вук извршио штокавску структуралну адаптацију постојећих старокњижевних речи (нпр. *јосвећење* ум. *јосвеш̄ӣеније* или *јосвеш̄ченије*). Овоме се испрва могла опирати створена изражајна навика (па и у Вуковом речнику налазимо нпр. *Ваведеније*, *Среј̄еније*, а не *Ваведење*, *Среј̄ење*), али се брзо створила и нова, те су се ова прилагођена образовања лако „помијешала с народним ријечима” — да употребимо Вукову терминологију.

4. Међу девербативним придевима, апстрактнијим значењем, а тиме и слабијом заступљеношћу у народним говорима и Вуковом речнику, одликује се тип који значи подложност нечега некој радњи,

извршивост неке радње на нечему, који је због своје природе обичнији у негативном облику него у позитивном (јер је неподложност радњи маркантнија одлика него подложност). Значење му је пасивно и ослоњено на глаголе свршеног вида, а у старословенском и сродним системима изражавао се најчешће образовањима ослоњеним на пасивни партицип презента али лексикализованим, нпр. *nerazdrěšimъ*, *nerazdělímъ*, *nerazlučimъ*, *nerazorimъ* (примери су из Супр. зборника); ређи су били други модели (*nerazlučьnъ*, *neprikosnovenъ*, *neprěrvivъ*).

Од партиципа на *-м-* остали су у штокавском систему само етимолошки трагови (*лаком*, *йшѣом*), те тај формант није примењен ни на ову придевско-глаголску категорију о којој говоримо. Тако је у први мах настала извесна дефицитарност, јер је главни старословенски образац био стран штокавском систему, а његови еквиваленти у народним говорима врло слабо развијени; отуда је читав тип у Вуковом речнику једва засведочен: *недокучљив*, *недосѣижан*, *неизбројени*, *неисказани*, *неѣромјении* — и једва још који пример.

У попуњавању ове празнине Вук у личном језику није избегавао ни формант *-м-* (те налазимо нпр. *необорим* и *неѣколебим* у преписци, или *неѣобједимосѣи* у Историјским и етнографским списима), али ће у преводу Новог завета дати предност наставку *-љив*: *неисѣиљив*, *неисѣражљив*, *неѣколебљив*, *неѣримирљив*. Код наших писаца још дуго ће се сретати славизам *-м-*, за који поједине примере налазимо нпр. код Ђ. Јакшића, Б. Атанацковића, Ј. Грчића, Вл. Ђорђевића, Његоша, књаза Николе, М. Ускоковића, В. Чајкановића, Сл. Јовановића, Ф. Рачког, Стј. Крањчевића, Зв. Шубића, И. Андрића, М. Богдановића, И. Секулић — и многих других. Вероватно је овај старословенски тип, иако се није одржао, извршио извештан облички утицај и допринео да поред и уместо Вуковог наставка *-љив* (који и даље задржава одређене позиције) узме још већег маха варијанта *-ив* (без *љ*, нпр. *неѣобедив*, *неразлучив*), а подстицај развоју целе ове семантичке категорије даје и чињеница да је она добро развијена у главним европским језицима. У сваком случају, данас типови *неѣобедив* и *несаломљив*, уз семантички нешто друкчији тип *недосѣижан*, чине врло бројну и продуктивну категорију, која је потпуно надоместила напуштене славизме на *-м*.

5. Одривање од старословенског партиципског система, који је у штокавским говорима био угашен као систем и сведен на један пасивни партицип, један глаголски прилог и један само предикативни партиципски облик (радни придев) створило је озбиљну празнину и изражајну недовољност, тим тежу што су партиципи категорија добро заступљена у главним европским језицима. Потребне савременог књижевног језика тражиле су да се овај недостатак некако неутралише и надомести, да се поред зависних реченица као главног начина замене напуштених партиципа развију и друга средства. Уступак традицији направио је и сам Вук, задржавши и претеритални глаголски прилог (на *-вши*), а други поступци надокнађивања постепено су развијани, и граматичким и лексичким средствима:

— уместо партиципа на *-шѣиј/ѣи* развила се доста бројна лексичка категорија девербативних придева на *-ћи* као директни продужетак партиципа, нпр. *лѣшѣићи*, *бршѣући*, *йушѣујући*, *уншѣшавајући*, која се и

даље развија, иако јој је знатна сметња гломазност, многосложност образовања, нарочито кад су у основи глаголи на *-авам* (а одржава се и стари придевски тип *драћѿ*);

— проширило се поље употребе јединог сачуваног партиципа (трпног придева), који је поред задржавања сопствених функција преузео и део функција пасивног партиципа на *-м* (нпр. *мучен* глађу, *желењи* циљ, *вољени* човек), а такође и активног партиципа на *-ши(j)*, кад год је у основи глагол са *се* (*уїлашен*, *заморен*, *смрзнуї*, *забезекнуї* итд.), изузетно и према глаголима без *се* (*неексїлодирана* мина, *цркнуїа* животиња);

— развила се старословенском језику непозната категорија попридевљених радних придева (партиципа на *-л*), врло продуктивна под одређеним семантичким и морфолошким условима, али ипак лексичка (девербативни придеви) а не граматичка (део глаголске парадигме), која замењује партиципе на *-ши(j)* кад је у основи непрелазни глагол свршеног вида, нпр. *израсла* грана, *їромрзле* руке, *набујали* поток, *долетїеле* птице итд. (лексичка ограниченост огледа се у томе што изостају образовања на *-ил*, и према глаголима који испуњавају семантичке погодбе, нпр. *искрвариїи*, *омлиїавиїи*).

Свим овим поступцима знатно је ублажен иако не сасвим надокнађен недостатак партиципског система.

Поређења, дакле, показују да је у процесу даљег системског и типолошког развитка народне штокавске лексике одражене у Вуковом речнику важан извор и ослонац био предвуковско књижевно наслеђе. Обновљање изражајног потенцијала које је оно имало остваривало се различитим поступцима:

— простим преузимањем готових речи из старог језика, структурално сагласних са штокавским, нпр. велики број придевских именица на *-осї* и бесуфиксних глаголских именица типа *излиз*, *извод*;

— фонетском нострификацијом, тј. преузимањем и структуралним прилагођавањем резултатима штокавског фонетског развоја, нпр. *їосвешїење*, *расїеїе* ум. *їосвешїеније* одн. *їосвїашченије*, *расїеїије* одн. *расїїаїиїе*, или *начелнички*, *начелниїиїво*, *начелсїво* ум. *началнически(j)*, *началничесїво*, *началсїво*;

— морфолошком нострификацијом, прерадом у другу морфолошку, творбену варијанту, сагласнију са штокавским системом, нпр. *нейоб(j)едив* ум. *нейоб(j)едим*, *божансїво*, *величансїво* ум. *божесїво*, *величесїво*;

— комбинацијом различитих поступака — делом преузимањем и употребним прилагођавањем, а делом заменом традиционалних елемената, како је урађено у надокнађивању напуштеног партиципског система, нпр. *їекућа* вода (са сачуваним, само лексикализованим партиципом), *їосїрадали* ум. *їосїрадавиши(j)*, *оїеловљен* или *оваїлоћен* ум. *оваїлоїивши(j) се (сја)*, *слављен* ум. *славим*.

Битан је значај поменутих структуралних адаптација не само у томе што се наша језичка материја ослобађала од архаичних, старословенских елемената, него истовремено и источнословенских, руских, обележја руске редакције. Тако је утицај руске језичке културе на нашу, који је историјски био велики, у свом коначном исходу сведен углавном на руско посредовање у одржавању заједничке словенске културне старине,

а остало је сразмерно врло мало аутентичних руских, источнословенских елемената и обележја у нашем изразу.

У закључку ове оцене старокњижевног утицаја на наш савремени књижевни језик можемо рећи да су за реални успех Вукове језичке реформе заслужни не само ангажовани и горљиви вуковци него и сви они писци и научни и културни радници који су, прихватајући Вукову реформу или се пасивно мирећи с њом, настојали да што више позитивних тековина и достигнућа наше књижевне традиције уграде у наш реформисани књижевни језик, прилагођавајући их да не буду у опреци с његовим системима и његовим основним карактером и духом.

II

Нова епоха цивилизације донела је и језичке захтеве за које није имала никаква припремљена решења ни говорна ни књижевна традиција. Дошло је до својеврсне „лексичке експлозије”, која је у великој мери изменила карактер лексичког фонда. Иако он ни у ранијим епохама није био затворен и фиксиран, ипак је имао одређене границе, а број речи у њему био је у извесном смислу коначан, мада су му границе биле у сталном кретању напред. Данашњу лексику, међутим, карактерише практично одсуство спољне границе, она постаје једно потенцијално неограничено поље, у којему поједине примене захватају неједнако широке и различито усмерене зоне.

Врло условно, могли бисмо је овако рашчланиги на слојеве и спратове, с тим што је сталан процес прелажења са виших спратова на ниже, уз нешто мало и обрнутог смера:

1) основни појмовник, појмови и речи којима се овладава у детињству, или и у каснијим годинама — али мимо школе и професионалног учења;

2) општеобразовни појмовник, којим овладава образовани слој друштва без обзира на специјализацију, слој који у неповољним историјским околностима може бити и танушан, али је пресудан његов утицај на јавну реч и праксу стандардног језика;

3) активни професионални појмовници, ограничени на поједине (шире схваћене) професије и делатности, где се уклапају у својеврсни социјални дијалекат, чинећи у њему активну лексику, а не улазе у општи речник, те их може само формално обједињавати збирна лексикографска обрада;

4) и изван стручних терминологија којима се активно влада у појединим професијама и делатностима остају пасивни професионални појмовници, из којих се поједини делови активирају околинално, од прилике до прилике, а обухватају милионска мноштва идентификованих појмова (само што се они тек делимично изражавају лексичким средствима, а знатним делом различитим шифрама, симболима, условним формулацијама).

Ови специјални појмови и појмовници, непознати у ширим круговима (чак и професионалним), могу се само технички обједињавати као неки регистри, каталози, банке података, а по својој ограниченој употреб-

љивости у активном изразу постају више имена него описни називи, сличнији наслеђеним ономастичким него апелативним категоријама. Наиме, у традиционалном изразу таква практично неограничена мноштва јединица које се само околиционално активирају имале су само ономастичке категорије (рецимо микротопонимија, а не и апелативне, где је тек требало (а то пада углавном у последња два века) створити одговарајућа средства и установити одређене норме и узусе.

Стални и у много чему непредвидиви процес прелажења појмовних и лексичких јединица са виших на ниже спратове ове условне изврнуте пирамиде појмова и речи — чини да није могуће ефикасно језичко планирање, држање у потребној контроли оних спратова и слојева који су битни за општу језичку културу, а то су основни и општеобразовни појмовник. Овај други изискивао је нагли развој лексике Вукова доба.

Велике, можемо рећи незајажљиве потребе стручне терминологије за новим лексичким јединицама задовољавају се у највећој мери преузимањем интернационалне лексике, засноване углавном на грчкој и латинској језичкој грађи. Важна је тековина поствуковског развоја што су се створили постојани обрасци уобличавања речи од грчких и латинских елемената, као и обрасци латинизације појединих образовања потеклих из других извора.

Деветнаесто столеће било је пресудно важно и за стварање или увођење у стандард специјалне лексике од домаће грађе. Процес је настављен и у овом веку, са доста интензитета на хрватској страни, а на српској знатно мање. Домаћи термини нарочито су важни и потребни за оне појмове које и други европски језици исказују домаћим а не интернационалним терминима, а веома су добродошли (наравно, ако су добро уобличени и одомаћени) за појмове из основног и општеобразовног појмовника, било да домаћи термин долази сам или у пару са интернационализмом. Делом преузимањем и уклапањем грађе из наслеђа а делом новом творбом, створени су веома важни лексички низови, нпр.:

самоїласник, суїласник, слої, реченица, именица, заменица, ѿридев, ѿрилої;

разломак, корен, сїеїен, збир, уїао, крак, шеме, ѿречник, шешива, лук; кичмењак, сисар, койшїар, ѿреживар, ѿаїраїњача, бесцветїница, чашица, круница, ѿрашник;

железница, сїаница, колосек, ѿраї, скреїница . . .

— и још много сличних термина из разних струка и делатности.

Наведени су примери који су својствени српском изводу или варијанти, а на хрватској страни су делом подударни, али знатним делом и друкчији, и управо су у развоју стручне терминологије настали најбитнији елементи наше књижевнојезичке поларизације.

III

Ново доба донело је битне новине и у ономастичким и делимично ономастичким категоријама. У ова два века узело је великог маха смишљање имена, док су раније имена настајала углавном спонтано или применом наслеђених образаца и фондова.

Начелно нове категорије чинџ многобројни називи и имена различитих људских обједињења — организација, тела, јединица у колективном људском деловању — у друштвеном, политичком, културном и привредном животу, које можда можемо условно назвати соционимима; а онда и једна категорија коју исто тако условно можемо назвати ергонимима — подразумевајући ту неограничено мноштво назива и имена разних специфичних остварења, дела, производа.

Обе ове категорије су, заправо, врло хибридне, те би требала врло сложена и опсежна анализа да се лингвистички обраде, а у сваком случају могу се сматрати само делимично ономастичкима, и исто тако само делимично спадају у праву лексику, добрим делом привремену. Међутим, и у несумњивим ономастичким категоријама дошло је до нових појава, и осврнућемо се на њих зато што су битне за језичку културу.

Изградњу насеља пратило је нарастање својеврсне урбане микротопонимије — имена улица, тргова и делова насеља — за која се само изузетно искористи неки затечени традиционални микротопоним, а иначе се имена смишљају, у разним градским и општинским службама или настају вољом утицајних појединаца и група.

Чињеница да су ова имена смишљана није довела до њиховог вишег лингвистичког и функционалног квалитета. Не само да у називље није уграђен никакав рационални информативни систем (рецимо да се по самом облику имена улице зна у којем је делу или на којој страни града), него неки модели смишљаних имена много лошије него спонтано настала ономастика задовољавају основне захтеве употребне погодности; а то су: постојаност, економичност и погодна уобличеност имена. Јасно је и без анализе колико су далеко од ових захтева таква имена као (београдска) „Улица вајара Ђоке Јовановића”, где као неминовна последица гломазности долази и вишеструкост имена, јер се у тежњи рационалном изражавању прибегава импровизованим краћим варијантама.

Има, истина, доста и рационалних, употребно погодних имена, највише придевског облика, нпр. *Косовска (улица)*, *Њеишева (улица)*, где се општа именица може изостављати, те не оптерећује назив (будући да стоји иза маркантног дела имена); у овакав модел спонтано се прерађују и поједина неподесније срочена имена, нпр. „Улица Ђуре Јакшића” претвара се у „Јакшићева”. Да овакав рационални образац превлада, највише смета створени општи обичај да се насеља обилно проткивају манифестационом ономастиком, а ако се иде за њом, неминовна су и употребно непогодна имена.

Овај обичај води и непостојаности називља, јер кад се смене доминантна друштвена вредновања, део раније манифестационе симболике оцени се као неприхватљив, те се имена смењују; а осим тога тежи се да се нова симболика што обилније примени. Зато долази до преименовања, прекрштавања не само ради ограничавања раније манифестационе симболике, него и на штету старијих неутралних имена. Створене изражајне навике опиру се томе, те долази до двојства званичног и традиционалног имена, нарочито ако се неко једноставно и употребно погодно име замени опширним, гломазним; нпр. већ неколико деценија се познати београдски трг званично зове „Трг Димитрија Туцовића”, а Београђани га и даље зову *Славија*.

Манир прекрштавања није се ограничио на објекте изграђене у ново доба и на урбану микротопонимију, него је задирао и у имена насеља, ојкониме; а кад је у питању неко знатније насеље, промене значе интервенцију у општи, општенародни израз, па су зато много важније него кад се именује нпр. некаква улица. Питање је и друштвено, али и стручно, битно за језичку културу, па га зато и помињем у овој јубиларној години наше језичке културе.

Пре свега, да би име насеља нормално функционисало у језику, мора бити таквог склопа да се од њега једноставно изводи придев и назив становника и становнице. Вероватно нису ни били свесни да оштећују језик људи који су некад одлучили да се једно наше место зове *Јаша Томић*, где нису проблематичне само изведенице, него и промена по падежима.

Осим питања склопа, као професионалци знамо опште начело да је пожељан квалитет језичког израза постојаност, а онда и конкретније: да је свако древно географско име својеврстан историјски запис, споменик прошлости; и као што археолог поштује и штити од разарања и затирања материјалне трагове и споменике старих епоха, тако смо и ми филолози дужни да се залажемо за чување и поштовање језичког наслеђа и елемената историјског памћења у њему. Ако се и може разумети мењање старих имена у доба великих историјских и друштвених преокрета, у временима кад се установљавају основе нације, државе, друштва — ипак је данас, кад је за нама више од четрдесет година европског мира, оправдано ставити под заштиту сва географска имена из minulих векова.

На неком специјализованом домаћем стручном скупу могли бисмо и конкретније говорити о овој тематици, проширујући је и питањем тзв. егзонима, традиционалних имена географских појмова изван граница сопствене земље и језика. Ових пак неколико начелних речи надам се да је имало смисла изрећи и на овом међународном и јубиларном скупу, јер није само за један језик и једну земљу битно начело да ће обзиран однос према топономастичком наслеђу бити у интересу не само језичке културе, него и културе уопште, па и цивилизованог односа према језику.

Митар Пешикан

ТИПОЛОГИЧЕСКИЕ ДОПОЛНЕНИЯ НАРОДНОЙ ЛЕКСИЧЕСКОЙ
СИСТЕМЫ
ВУКА КАРАДЖИЧА В ПРОЦЕССЕ РАЗВИТИЯ ЛИТЕРАТУРНОГО ЯЗЫКА

Словарь Вука Караджича мог быть всего лишь основой лексики, необходимой литературному языку новой эпохи. Поэтому он должен был быть дополнен, как в смысле конкретного обогащения новыми лексическими единицами, так и с точки зрения развития лексики как системы, создания или развития отдельных системных типов, лексических категорий.

С одной стороны, следовало обновить отдельные элементы системы выражения, которыми, несмотря на все свое несовершенство и нестабильность, располагал прежний литературный язык („славяносербский”). При этом важным источником являлась уже существовавшая литературная традиция. Таким образом, существенная часть довуковской литературной лексики фактически сохранилась, вопреки радикализму языковой реформы. Указания на то, как следует использовать это наследие, дал сам Вук в своем переводе Нового завета.

С другой стороны, новая эпоха вызывала необходимость стремительного развития лексического фонда в области терминологии, в некоторых видах ономастики и др. Автор отмечает также и некоторые нежелательные явления, сопровождавшие этот процесс.